

TURIZM XIZMATLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI

Gapparov Azim Qayumovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsent v.b., PhD,

Email: gapparovazim@sies.uz

Annotatsiya: *Mazkur maqolada turizm xizmatlari eksportini rivojlantirishning iqtisodiy omillari, uning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni hamda eksport salohiyatini oshirish mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda turizm xizmatlari eksportining nazariy asoslari, raqobatbardoshlikka ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar, turizm infratuzilmasi, investitsiyalar, transport-logistika, raqamli texnologiyalar, marketing va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash choralari ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekiston sharoitida turizm xizmatlari eksportini rivojlantirishdagi mavjud muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *turizm xizmatlari, xizmatlar eksporti, turizm eksporti, valyuta tushumlari, turizm infratuzilmasi, xalqaro marketing, investitsiyalar, raqamli turizm, raqobatbardoshlik, barqaror turizm.*

Kirish.

Xalqaro turizm jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan xizmatlar tarmoqlaridan biri bo‘lib, ko‘plab mamlakatlar uchun eksport daromadlarining muhim manbai hisoblanadi. Turizm xizmatlari eksporti xorijiy turistlarga ko‘rsatiladigan mehmonxona, transport, ovqatlanish, ekskursiya, madaniy va rekreatsion xizmatlar orqali mamlakatga valyuta tushumlarini jalb etishga xizmat qiladi. Shu sababli turizm eksportini rivojlantirish iqtisodiy o‘rni rag‘batlantirish, bandlikni oshirish, hududlarni rivojlantirish va xalqaro investitsiyalarni jalb etishning muhim omillaridan biri sifatida e’tirof etiladi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda turizmni iqtisodiyotning strategik tarmoqlaridan biri sifatida rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Tarixiy-madaniy meros obyektlarini asrash, zamonaviy turizm infratuzilmasini yaratish, vizani soddalashtirish, transport aloqalarini kengaytirish va raqamli xizmatlarni rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakatning xalqaro turizm bozoridagi raqobatbardoshligini oshirmoqda. Biroq turizm xizmatlari eksporti salohiyatidan to‘liq foydalanishga ayrim tizimli muammolar, jumladan, infratuzilmaning hududlar kesimida notekis rivojlanganligi, marketing faoliyatining yetarli emasligi va xizmatlar sifatidagi tafovutlar to‘sqinlik qilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi turizm xizmatlari eksportini rivojlantirishga ta’sir etuvchi iqtisodiy omillarni ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda O‘zbekiston sharoitida eksport salohiyatini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism.

Turizm xizmatlari eksporti xorijiy fuqarolarga mamlakat hududida ko‘rsatiladigan xizmatlar evaziga olinadigan valyuta tushumlari majmuasini anglatadi. Ushbu faoliyat nafaqat xizmatlar eksporti hajmini oshiradi, balki transport, savdo, qurilish, madaniyat, hunarmandchilik va axborot texnologiyalari kabi ko‘plab tarmoqlarning rivojlanishiga multiplikativ ta’sir ko‘rsatadi.

Turizm xizmatlari eksportining rivojlanishiga ta’sir etuvchi iqtisodiy omillarni ichki va tashqi omillarga ajratish mumkin.

Ichki omillar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- ❖ zamonaviy turizm infratuzilmasining rivojlanganligi;
- ❖ mehmonxona va joylashtirish vositalari sifati;
- ❖ transport va logistika tizimining samaradorligi;
- ❖ xizmat ko‘rsatish sifati va kadrlar malakasi;
- ❖ investitsiyalar hajmi;
- ❖ raqamli texnologiyalar va elektron xizmatlarning rivojlanganligi;
- ❖ davlat tomonidan yaratilgan qulay biznes muhiti.

Tashqi omillar esa quyidagilardan iborat:

- xalqaro turizm bozoridagi talab;
- global iqtisodiy vaziyat;
- valyuta kurslari dinamikasi;
- xalqaro transport aloqalari;
- mamlakatning xalqaro imiji;
- geosiyosiy va epidemiologik omillar.

Turizm xizmatlari eksportining iqtisodiy samaradorligi quyidagi natijalarda namoyon bo‘ladi:

- ✓ xorijiy valyuta tushumlari ortadi;
- ✓ yalpi ichki mahsulot hajmi o‘sadi;
- ✓ xizmatlar eksportining ulushi ko‘payadi;
- ✓ yangi ish o‘rinlari yaratiladi;
- ✓ hududiy iqtisodiy rivojlanish jadallashadi;
- ✓ xususiy investitsiyalar hajmi oshadi;
- ✓ soliq tushumlari ko‘payadi.

Turizm eksportiga ta’sir etuvchi asosiy omillar quyidagi jadvalda keltirilgan:

Iqtisodiy omil	Ta’sir yo‘nalishi	Kutilayotgan natija
Turizm infratuzilmasi	Mehmonxona va transport xizmatlari rivojlanadi	Turistlar oqimi ortadi
Investitsiyalar	Yangi turizm obyektlari yaratiladi	Eksport salohiyati oshadi
Xizmat sifati	Mijozlar qoniqishi ortadi	Takroriy tashriflar ko‘payadi
Raqamli texnologiyalar	Onlayn bron va marketing rivojlanadi	Xalqaro bozorlarga chiqish kengayadi
Marketing	Mamlakat brendi mustahkamlanadi	Xorijiy turistlar soni ortadi
Transport-logistika	Safar qulayligi yaxshilanadi	Turistik oqim ko‘payadi
Vizani soddalashtirish	Kirish imkoniyatlari kengayadi	Turizm eksporti oshadi

Turizm xizmatlari eksportini baholashda quyidagi ko‘rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- xorijiy turistlar soni;
- turizm xizmatlari eksporti hajmi;
- bir turist hisobiga to‘g‘ri keladigan o‘rtacha xarajat;
- turizmning YAIMdagi ulushi;
- turizm sohasidagi bandlik darajasi;
- mehmonxonalar bandlik koeffitsienti;
- turistlarning qayta tashrif buyurish ulushi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy turizm eksporti faqat tabiiy va madaniy resurslarga emas, balki innovatsion boshqaruv, raqamli marketing, xalqaro standartlarga mos xizmat ko‘rsatish va samarali davlat siyosatiga ham bog‘liq. Ayniqsa, sun‘iy intellekt, Big Data va onlayn bron qilish platformalaridan foydalanish xalqaro turistlar ehtiyojlarini tezkor aniqlash hamda marketing samaradorligini oshirish imkonini beradi.

O‘zbekiston sharoitida turizm xizmatlari eksportini rivojlantirish uchun quyidagi ustuvor yo‘nalishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- xalqaro turizm marketingini kuchaytirish;

- yangi turizm yo‘nalishlari (ekoturizm, gastronomik turizm, tibbiy turizm, MICE turizm)ni rivojlantirish;
- xalqaro aviareyslar va transport aloqalarini kengaytirish;
- mehmonxona va servis xizmatlarini xalqaro standartlarga moslashtirish;
- elektron viza va raqamli turizm xizmatlarini rivojlantirish;
- davlat-xususiy sheriklik asosida turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish;
- turizm sohasida malakali kadrlar tayyorlash.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, turizm xizmatlari eksporti milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim omillardan biridir. Zamonaviy infratuzilma, yuqori sifatli xizmatlar, investitsiyalar, samarali marketing va raqamli texnologiyalar turizm eksportining asosiy drayverlari hisoblanadi.

Kelgusida O‘zbekistonda turizm xizmatlari eksportini rivojlantirish uchun xalqaro standartlarga mos xizmat ko‘rsatish tizimini keng joriy etish, raqamli transformatsiyani jadallashtirish, turizm mahsulotlarini diversifikatsiya qilish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish hamda xalqaro marketing faoliyatini kuchaytirish zarur. Ushbu chora-tadbirlar mamlakatning xalqaro turizm bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish, xizmatlar eksportini kengaytirish va iqtisodiy o‘shishni jadallashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ergashev A. Xizmatlar bozori iqtisodiyoti. – Toshkent, 2021.
2. UN Tourism. World Tourism Barometer. Madrid, 2024.
3. UN Tourism. International Tourism Highlights 2024 Edition. Madrid, 2024.
4. World Travel & Tourism Council (WTTC). Economic Impact Report 2024. London, 2024.
5. OECD. Tourism Trends and Policies 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.
6. World Bank. Services for Development Report 2024. Washington, DC, 2024.